

Toekomstverkenningen tot 2030

Toekomstverkenningen zijn 'in'.

Het is echter de vraag hoe zinnig deze verkenningen zijn, en hoeveel waarde eraan moet worden gehecht. Een belangrijk bezwaar is, dat toekomstverkenningen niet zozeer met een visie op de toekomst te maken hebben als wel een inventarisatie zijn van huidige problemen, die op veel kortere termijn om een oplossing vragen. Enige bescheidenheid en relativisme lijken gepast.

PIET LUKKES*

In de politiek en in de ruimtelijke planning zijn de jaartallen 1980 en 2000 belangrijke peildata geweest. Op overeenkomstige wijze krijgt nu het jaartal 2030 een ietwat magische betekenis. Tal van studies blikken tot dat jaar de 21e eeuw in. Een losse greep uit de voorbeelden: project Nederland 2030, Regiovisie Groningen-Assen 2030 en Woonverkenningen MMXXX, Wonen in 2030. De eerste vraag die opkomt, is uiteraard of in een turbulente tijd als de onze een zo lange termijnverwachting zinvol is. Het gevaar bestaat, dat men mensen en organisaties laat anticiperen op volkomen irreële toekomstbeelden. Het stellen van vragen staat niet gelijk aan het beantwoorden ervan. Maar wel dient te worden geconstateerd, dat planners qua wetenschappelijke benadering en qua presentatie van de inzichten een grotere discipline in acht moeten nemen naarmate de onzekerheden in hun bevindingen toenemen.

Met dit uitgangspunt voor ogen zal in het volgende een korte kritische analyse worden gegeven van de nota Woonverkenningen MMXXX, welke medio 1997 aan de Tweede Kamer is aangeboden. Nadien heeft een discussie over deze nota plaatsgevonden. De resultaten daarvan zijn per brief van 21 april 1998 naar de Kamer gezonden.

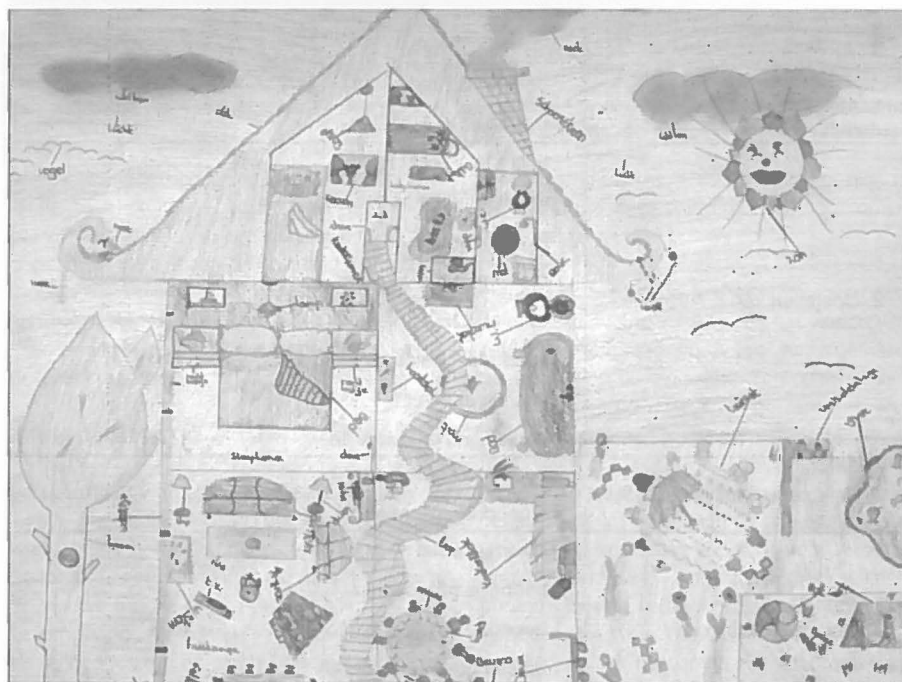
Hoe stevig is echter de onderbouwing van dit rapport, hoe geloofwaardig zijn de toekomstbeelden en welke wetenschappelijke fundamenten liggen ten grondslag aan de veronderstelde/gewenste/waarschijnlijke processen, die uiteindelijk tot de toestand anno 2030 zullen leiden?

RAPPORT

Juistgenoemde woonverkenningen beogen samen met de nota Nederland 2030 belangrijke bouwstenen aan te dragen voor de inrichting van het toekomstig volkshuisvestingsbeleid. De opstellers van het rapport gaan ervan uit dat de woonconsument straks zal beschikken over een nog grotere keuzeruimte, hetgeen gevol-

thema's vormen de kernpunten voor het toekomstige volkshuisvestingsbeleid. Bij elk van deze thema's worden drie perspectieven geschetst, namelijk: het paternalistische perspectief (de overheid als hoeder), het utilitaristische perspectief (de overheid stimuleert de markt) en het zelfsturend perspectief (de overheid als opsteller van spelregels voor de overigens vrij gelaten markt).

In de nota wordt voorspeld, dat het karakter van het volkshuisvestingsbeleid minder inkomengelerelateerd zal worden. Er zal een verschuiving optreden in de richting van specifieke behoeften van ouderen (extramuralisering), gehandicapten, thuis- en daklozen of allochtonen, waarvan slechts een deel een laag inkomen heeft. De harde kern perspectieflozen

Toekomstvisies vereisen meer creativiteit. Bron: Ministerie van VROM

gen zal hebben voor het woonmilieu. De traditionele volkshuisvestingsvraagstukken zullen daardoor geleidelijk een ander karakter kunnen krijgen. Op drie terreinen zijn er wezenlijke veranderingen te verwachten, te weten: de doelgroep van het volkshuisvestingsbeleid, het vraagstuk van de kwaliteit van het wonen en de toekomst van de woningcorporaties. Deze

blijft aandacht van het volkshuisvestingsbeleid vragen, maar de betaalbaarheid van het wonen verdwijnt als dominant vraagstuk. Deze voorspelde tendensen zullen bezinning vragen op de beleidsopgave, de sturingsopgave en op de organisatie van de uitvoering. Het zou overigens best kunnen, dat vraagstukken betreffende de (on)wenselijkheid van parallellen tus-

Keuzes moeten niet te lang worden uitgesteld. Bron: Ministerie van VROM

sen woningkenmerken en sociale structuren blijven bestaan.

WOONWENSEN

Voorts wordt ingegaan op het kwaliteitsvraagstuk. De verwachting wordt uitgesproken dat de vraag naar hoogwaardige stedelijke woonmilieus, waarin aan individuele woonwensen tegemoet wordt gekomen, het aanbod zal overtreffen. Bestaande monotone buitenwijken kunnen het daardoor moeilijk krijgen. Herstructureren en beheer van de woningvoorraad vereisen maatwerk om tot een differentiatie in woonmilieus te komen. De vraag wordt gesteld, welke de aanpassingsmogelijkheden van de bestaande voorraad zijn. Tevens dient de vraag te worden beantwoord wie de verantwoording voor de toekomstige kwaliteit van de woonmilieus gaat dragen. De verwachting is, dat de scheiding tussen publiek en privaat domein steeds meer zal vervagen. Burgers zullen in toenemende mate verantwoordelijkheden voor het woonmilieu in zijn geheel moeten gaan dragen. Het rapport besluit met de constatering, dat één en ander aanzienlijke gevolgen zal kunnen hebben voor de positie van de corporaties.

NODIG

Na lezing van dit rapport komt de vraag op of we op deze wijze wel goed bezig zijn. Toekomstverkenning is een moeilijk handwerk. De basisoorzaken daarvan zijn tweeledig. In de eerste plaats is dat het zogenaamde horse carriage syndroom, waarmee bedoeld wordt, dat de verkenner geen afstand weet te nemen van hetgeen hem door en door bekend is. Dan weet de verbeeldingskracht de grenzen van de actualiteit niet te doorbreken. Het directe gevolg is, dat de toekomst moet dienen om de problemen van vandaag de dag op te lossen. Voor nieuwe ontwikkelingen is geen plaats.

In de tweede plaats vergen toekomstverkenningen op expertise gebaseerd noest werk, dat nodig is om nieuwe en logisch consistentie-lijnen naar de toekomst uit te zetten. Dat is niet alleen (te?) moeilijk maar verlangt ook, dat bekende (oplossings)wegen worden verlaten, hetgeen noch politiek noch qua planningsdoctrine een populaire wending betekent.

Houden we de nota Woonverkenningen MMXXX tegen het licht, dan blijken beide voorgaande punten in hoge mate op te gaan. Reeds in de aanbestedingsbrief van de staatssecretaris wordt de nadruk gelegd op de heden-

daagse vraagstukken van de kwaliteit van het wonen, de te bedienen doelgroepen en wat te doen met de woningcorporaties. Allemaal vraagstukken, die vóór het jaar 2000 moeten worden beantwoord en dus voor de jaren 2000-2030 geen structurerende rol meer behoren te spelen.

WOORDENBRIJ

Stel je komt voor het volgende dilemma te staan. Je krijgt opdracht om een ver weg gelegen jaartal op de korrel te nemen, maar je hebt geen idee op welke wijze je de tussenliggende tijd op moet vullen. Laat staan dat je de systeemtoestand op de einddatum scherp voor ogen hebt. Een logische strategie is dan, dat je in elk geval uitgebreid ingaat op de actualiteit, op de aan ieder bekende toestand van vandaag de dag. Verder dek je je in door het woord 'kunnen' veelvuldig in de tekst op te nemen. Dat is lekker vrijblijvend. Je zegt immers nergens, dat het zo moet of zal gaan. Om he-

Hedendaagse vraagstukken overheersen in visies op de toekomst. Bron: Ministerie van VROM.

lemaal aan de veilige kant te blijven, ga je je ook nog te buiten aan wollig taalgebruik en aan begrippen, die door slechts een handjevol soortgenoten worden begrepen (zoals 'ruimtelijk-sociale sortering' en wat te denken bijvoorbeeld van 'een discussie met de toekomst?'). Het gevaar, dat iemand je vraagt wat die begrippen precies inhouden, is gering. Want de doorsnee lezer heeft al lang afgehaakt, omdat die woordenbrij niet tot haar/hem door wil dringen. Overigens wordt hier wel een heel cruciaal punt geraakt. Door de ontoegankelijke presentatie plaats je jezelf immers in een isolement. Het isolement van een kleine inner-circle met een eigen beroepstaal. Politici en ambtenaren moeten hier zeer voorzichtig mee zijn. Zij hebben een publieke taak en daarbij hoort de

noodzaak om op begrijpelijke en verstaanbare wijze aan elke ingezetene verantwoording af te leggen over hetgeen ze aan het doen zijn. Door deze gedragsregel te negeren wordt het democratische besluitvormingsproces ondergraven. Paradoxaal genoeg zit hieraan voor de daders (politici, ambtenaren en wetenschappers) zowel een positieve als een negatieve kant. Vanuit hun gezichtspunt positief is het feit, dat door anderen buiten te sluiten, zijzelf een grotere macht naar zich toetrekken. Negatief kan op den duur zijn, dat zij geheel los komen van de maatschappij en daardoor zichzelf overbodig maken. Hoe dit ook zij, de nota 2030 is geen goede vorm om de Nederlandse bevolking een blik in de 21e eeuwse volkshuisvesting te gunnen. Behalve met onduidelijkheden ga je het dilemma ook proberen op te lossen door tegenstellingen te scheppen. Dat bereik je door de ontwikkeling in te delen in mogelijke perspectieven zoals: het paternalistische, het utilitaristische en het zelfsturende. Als je die perspectieven bovendien nog losjes koppelt aan goede (overheid; zorgende en zorgbehoevende) respectievelijk foute (particuliere winstmakers) actoren, dan heb je al heel wat om over te schrijven. Het is precies deze strategie die door de samenstellers van Woonverkenningen MMXXX is toegepast. Dat daarbij antwoorden op vragen inzake het waarom, het waar, het hoe, het hoe wellicht anders en het wanneer, node worden gemist, is meer logisch dan verrassend.

De essentiële vraag die wij aan het begin hebben gesteld blijft echter staan: heeft het schrijven van toekomstverkenningen zin en is het wel een voldoende onschuldige manier van tijdverdrijf? Zeker in onze geplande maatschappij, waar steeds minder dingen spontaan gebeuren, dient hieraan te worden getwijfeld. Naarmate planning meer bepalend is, ook voor de lange termijn, dient het planningsvak met meer kundigheid en omzichtigheid te worden beoefend. Hier liggen intellectuele en vakkundige plichten en uitdagingen, waaraan in ons voorbeeld niet wordt voldaan. En zo lang daarin geen verandering komt, getuigt het van gezond verstand om het jaar 2030 niet meer te laten zijn dan een onderwerp voor enige brainstorming. Aan de Tweede Kamer gerichte nota's getuigen dan van een gebrek aan bescheidenheid en relativiteit.

*Prof. dr Piet Lukkes is lid van het seniorenconvent van SISWO/Instituut voor Maatschappijwetenschappen